

1. NAWIEDZENIE (131) *sb n*

nawiedzenie (130), **nawiedzenie** (1); nawiedzenie : nawiedzenie *LubPs* (2:1),

a oraz drugie *e jasne*; -wiedz- (15), -wiédz- (1); -wiedz- : -wiédz- *SarnStat* (1:1); -é (5), -e (2); -é *KochPs*; -é : -e *OpecŻyw* (2:1), *OpecŻywSandR* (2:1).

sg N nawiedzenie (22); -é (5), -e (2), -(e) (15). $\diamond$ *G* nawiedzenia (78); -ã (70), -(a) (8). $\diamond$ *A* nawiedzeni(e) (18). $\diamond$ *I* nawiedzenim (3) *RejPs*, *SkarKaz* (2), nawiedzeni(e)m (3) *LubPs*, *LatHar* (2). $\diamond$ *L* nawiedzeniu (7).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI w. (jeden z niżej notowanych przykładów).

1. *Przybycie do kogoś lub dokądś na jakiś czas; pobyt tam; visitatio Leop, Mącz, JanStat* (85) : *Mącz* 494c; *Visendus – Godni nawiedzenia. Calep* 1122b.

Przen: Powtórne przyjsie Chrystusa w dniu sądu ostatecznego (3) :

Wyrażenie: »czas nawiedzenia« [w tym: czyjego = do kogo (1)] = tempus visitationis Vulg (3): *Korzciefz lie thedy pod mocną ręką Bożą/ żeby wałz wywyłzłfył czałfu nńwiedzenia [!] Leop* 1.*Petr* 5/6; *RejPos* 47v; *WujNT* 1.*Petr* 5/6.

a. *Przybycie do kogoś, zwykle z życzliwości, odwiedziny* (76) : O iako flodkié ij łlczeńné bylo tych milych mlodziéntzow z łobą gńdanije/ ij wciełfné z nawiedzenia pociełfenijé. *OpecŻyw* 35; *SkarKaz* 576b.

nawiedzenie kogo (*G*) (4): *Panno do nńwiedzenia S. Elżbiety od Duchá ś. pozytecznie świātu/ pobudzona/ modl fię zá námi. LatHar* 501, 218, 515; *WujNT Luc* 1 *arg.*

nawiedzenie przez kogo (2): (*nagł*) *Odpowiedz Woyewodi Voloskiego na posselstwo v. K. m. (-) Naprzod powiedzial voyewoda Voloskj ze dziekvyem ye^{so} K. m. ftey wiłfokiey lałky a ziczlywosczy [...]* y ftego nawiedzenia przes czie posla ye^{so} K. m. *LibLeg* 11/10v; *Świętey Elżbiety/ przez Pannę Máryą/ poćiechy pelne nńwiedzenie. LatHar* 515.

nawiedzenie czyje [= przez kogo] [G sb i pron] (6): *OpecŻyw* 169v; *Tedy wnetze wyłłali zá świętym Ekwicyulzem/ to mu oznńymuiąc/ iáko w wielkiey gorączce ieft/ á o nńwiedzenie onego Mnichá trofklowie prosi. SkarŻyw* 211; *SkarKaz* 579a, b [2 r.]. *Cf nawiedzenie czyje czego.*

nawiedzenie czyje [= przez kogo] czego (1): *TO nńwiedzenie mátki Bożey domu Zácharyalzá/ dźiwnemi fię cudy y dńry Bożemi włławilo. SkarKaz* 576a.

Szereg: »nawiedzenie i pozdrowienie« (2): *Pńtrzymy co tu iey nńwiedzenie y pozdrowienie domowi Zácharyalżowemu przynosi. SkarKaz* 579b, 580b.

Przen (40) :

a) *Wizja, widzenie* (2) :

Zwrot: »nawiedzenie boskie, niebieskie mieć« = widzieć w stanie ekstazy religijnej lub przez sen [szyk zmienny] (1:1): *Tám vmierńiąc práwie/ miał dziwne á niebieskie nńwiedzenie. Przyłżłá do niego przeczyłta Mátká Boża/ łamo trzećiá/ leczńc rńny iego. SkarŻyw* 167, 353.

b) *Przyjsie Chrystusa na świat (w nawińzaniu do ewangelicznej opowieści o wjeździe do Jerozolimy)* (22) :

nawiedzenie czyje [= *kogo*] [*pron poss*] (13): Iż [Jeruzalem] nie poznało á niechciało przyiąć wdzyęcznie nãwiedzenia fwoiego/ nãuk/ fpraw/ ftãnowyenia/ y fwiętego á błogofławionego przyficia Pãná fwoiego. *RejPos* 195v, 196v, 197, 300v, 350v; *RejZwierc* 255v. *Cf Wyrażenie*.

nawiedzenie czyje [= *przez kogo*] [*w tym: G sb i pron* (7), *ai poss* (1), *pron poss* (1)] (9): *RejPos* 196, 196v, 197 [2 r.], 259, 300; Słuchayże co tãmże zá przyczynę Pan powiãda do tego/ iżeś nędzne miãłtho niechciało przyiąć wdzyęcznie nãwiedzenia mego á vpominãnia mego *RejZwierc* 258v; *WisznTr* 7; *ArtKanc* A16.

W połączeniach szeregowych (3): *RejPos* 195v, 196; Wfzech wiernych ferce ciefz fię z iego nãwiedzenia/ z pokornego wfcielenia/ z prãcowitego vmęczenia *ArtKanc* A16.

W charakterystycznych połączeniach: *obaczyć nawiedzenie, poznać* (4), *przyjąć (wdzyęcznie)* (5); *cieszyć się z nawiedzenia*; *(nie)wdzyęczność (niewdzyęcznik, wdzyęczny) nawiedzenia* (5); *wdzyęczne nawiedzenie*.

Wyrażenie: »czas nawiedzenia [czyjego]« = *tempus visitationis Vulg* (7): nieoftawią w tobie kamięń na kamieniu/ bos nie poznało czału nawiedzenia twęgo/ ktoré fię tobie od boga ftalo. *OpecŻyw* 72; *Diar* 21; *RejPos* 195; *CzechEp* 18; *ArtKanc* E13v; *WujNT Luc* 19/44; *PowodPr* 5.

Szereg: »przyście a nawiedzenie« (2): Iż ná then czãs mieli vmãrli wfãwãć/ chromi fłakãć/ fłepi widzyeć/ głuzy fłyfzeć/ y ine wfzytki podobieñstwã nie człowieczeńkie/ ktore fię iuz były iãñnie okazały o thym fwięthym przyfciu iego/ á o tym wdzyęcznym nãwiedzeniu iego. *RejPos* 196v, 300. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

c) *Mistyczny kontakt Boga z wiernymi (często w wyraźnym nawiązaniu do znac. przenośnego b))* [*czyje = przez kogo; w tym: G sb i pron* (12), *pron poss* (4)] (16): Czým wyerny ma oddãć Pãnu dobrã nãdãne/ iedno wdzyęczne przyymuiãc nãwyedzyenie yego. *LubPs aa2 marg*; *RejZwierc* 258v.

W połączeniach szeregowych (4): *RejPos* 196, 197v, 345; Iużeś fię nãfłucbał dekretow iãñnych Pãñkch/ iż tego żadnemu narodowi/ by teź y nãwdzyęcznieyfzemu fobie nigdy przepuścić nie raczył/ ktorykolwiek wzgãrdził fwięta wolã iego/ nãwiedzenie á vpominãnie wdzyęczne iego. *RejZwierc* 259.

W charakterystycznych połączeniach: *poznać nawiedzenie, przyjmować (przyjąć) ((nie)wdzyęcznie)* (8), *przynieść* (2), *wzgãrdzać; nawiedzenie Pana* (5), *fwięte, wdzyęczne* (4).

Szereg: »nawiedzenie a (i) upominanie (a. napominanie)« [*szyk 8:2*] (10): Przecz nie przyymiefz do fiebie tego nãwiedzenia Pãná fwoiego/ á tego fwiętego vpominãnia iego? *RejPos* 197v, 196, 198v, 260 [2 r.], 260v [2 r.]; *RejZwierc* 258v [3 r.]. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

a. *W funkcji nazwy fwięta kościelnego: Nawiedzenie Matki Boskiej obchodzone 2 VII* [*czyje = przez kogo*] (22): day nam to/ profimy cię/ abyfmy iey obronã będac opãtrzeni/ zá twoiã zãraz fprawã do wesołego obchodzenia nãwiedzenia iey byli przyprãwieni. *LatHar* 407.

Wyrażenie: »dzień, fwięto Nawiedzenia (Panny Maryjeje itp.)« = *festum Visitationis Gloriosissimae Virginis Mariae JanStat* (10:3): wfãwił fwięto nãwiedzenia iey. *KrowObr* 164. *Cf Zestawienie*.

Zestawienie: »Nawiedzenie (Nachwalebniejszej a. Błogofławionej) (Panny) Maryjeje, (Panny) Matki Bożej (Maryjeje)« [*w tym: dzień (fwięty) Nawiedzenia* (10), *fwięto Nawiedzenia* (2)] = *Visitatio Gloriosissimae Virginis Mariae JanStat* (17:3): *MetrKor* 34/133; *LibMal* 1543/76v, 1548/142;

KrowObr 173 [2 r.], Ss4v; *Goski* A10v; Ná tym Seymie między rzeczami innemi to iest poftánowiono/ przodkiem áby ná dzień Náviedzenia pánny Máriey thák duchowni iáko íwieccy pánowie zbroynie byli pogotowiu Wtolmie [!] *BielKron* 305v; *RejPos* 303, 304 *żp*; *LatHar* [++4], 406 [2 r.], Aaa4; *WujNT* 190 *marg*, Vvvvv4; dekláruiemy/ áby po fkończeniu Séymu w Poniedziałek piérwzy po Náviedzeniu Pánny Máriiéy/ w Kálifzu fádzoné [sądy ziemskie] były *SarnStat* 725, 1227; *SkarKaz* 576, 576 *żp*,

b. *Przybycie, aby sprawdzić, skontrolować* [czyje = przez kogo] (1) : ábys to ftáranie ktorefmy wżytkim kościołom zpoftánowienia Bołkiego winni fą/ ná wzor cíchości náłzey/ czynił y nas w tym podpierał: kościołom od ftolice Apoftolŕkiey dálekim obecność náviedzenia náłzego dáiac. *SkarŻyw* 319.

c. *Przybycie, aby złożyć cześć miejscom lub osobom świętymi pielgrzymowanie* (3) :
nawiedzenie kogo, czego (2): Przyiechálifmy pokłonic fię iemu. [*Matth* 2/2]) To przyiechánie z ták dálekich kráioiw/ z nabożeńftwá/ dla náviedzenia y pochwalenia Chrifta Pána ná miejscu národzenia iego *WujNT* 8. *Cf Wyrażenie.*

nawiedzenie czyje [= przez kogo] (1): Pánno náviedzeniem páfterłkim bárzo wćiefzona/ modl fię zá námi. *LatHar* 502.

Wyrażenie: »nawiedzenie grobow« (1): Woleli w śmierć wpáść/ niżli bez tey poćiechy náviedzenia grobow Apoftolŕkich/ y innych męczennikow/ zoftác. *SkarŻyw* 63.

Szereg: »nawiedzenie i pochwalenie« (1): *WujNT* 8 *cf nawiedzenie kogo, czego.*

2. *Podejście, przybliżenie się, przystąpienie* [kogo (G)] (6) : (nagł) Iezufa milégo apoftolow wtore náviedzenije. Ka: 34 (-) POfym Iezus miły z onego mieftza wftáwłfy/ przyfłedl ku fwym zwolenikom wtoreé/ ij nalázl ie lepak fpiące *OpecŻyw* 100, 99v, 104; *OpecŻywSandR* nlb 4 [3 r.].

3. *Interwencja Boga lub świętych w życie ludzi lub losy świata; visitatio* *Vulg, PolAnt* (40) :

a. *Doświadczenie, utrapienie; sąd, kara; też nieszczęście, zła przygoda; agnitio, respectio* *Vulg* (27) :
nawiedzenie przeciwko komu (1): Iá Pan ktory ią záchowywam znagłá iey będę fłynkował: by lepak nie ftháło fię náviedzenie przeciwko niey [*ne forte viseretur contra eam*]/ w nocy y wednie záchowywam ią. *Leop Is* 27/3.

nawiedzenie czyje [= przez kogo] [w tym: *ai poss* (4), *pron poss* (2), *G pron* (1)] (7): *LubPs* D3v; *BibRadz* I 433d *marg*; Nieprzyaciél mię ftrofował/ A iam ięzyk fwoy hámował: Wiedząc/ że to złorzeczenie Było twoie náviedzenie. *KochPs* 58. *Cf* »nawiedzenie boskie«.

W połączeniu szeregowym (1): niech fobie onych myfli fzkárádych zá grzech żaden niepoczyta: ále zá ofobliwe náviedzenie/ karánie/ y doświadczenie Bołkie. *SkarŻyw* 294.

Zwroty: »doświadczać nawiedzeniem« (1): Doŕwyadłfałé náwyedzeniem fwym fercá moyego/ Práwye yáko złotnik ognym probowałé yego *LubPs* D3v.

»znosić nawiedzenie [od kogo]« (1): A což rozumiełz o tych nędzniczkoch/ ktorzy ftáteczność wiáry fwoiey dzyerżá Pánu fwemu/ á znofzá pokornie káżde náviedzenie od niego *RejPos* 243v.

Wyrażenia: »nawiedzenie boskie (a. boże), pańskie« = *plaga Mącz* (3:1); *FalZioł* V 66; Iż choć iuż zdamy fię w náviedzeniu páńłkim od Pána fwe⁸⁰ opulfzczonymi/ á włzákoż yednák nas Pan w thych

boleściach duźnych y ciełnych nie przebaczy/ gdy fie iedno z wierną pioźbą wciwym [!] do niego. *LubPs Y5 marg; Mącz 302c; SkarŻyw 294.*

»czas, dzień, rok nawiedzenia« = *annus a. dies a. tempus visitationis Vulg, PolAnt; dies agnitionis Vulg [w tym: czyje = kogo (11); G sb i pron (9), pron poss (2)] (10:4:2)*: Bo przynioę ná nie złe rzeczy/ rok nówiedzenia ich/ mowi Pan. *Leop Ier 23/12, Is 10/3, Ier 50/27, 31, Os 9/7; BibRadz Ier 11/23, 46/21, I 433d marg, Sap 3/7[6], 13, 18; BudBib Ier 6/15, 10/15, Os 9/7, Sap 3/7[6]; PowodPr 69.*

»nawiedzenie złe« (1): Boiazń Iehowy (wiedzie) do żywotá/ bo nacyony (będac) nocować będzie bez nówiedzenia złego [*non visitabitur malo*]. *BudBib Prov 19/23.*

Szeregi: »nawiedzenie i krzyż« (2): żeby zátym rozmnożyła fie we mnie wielka miłość przeciw tobie/ y ciérpliwość w káżdym nówiedzeniu y krzyżu/ który tu ná mię kładźiefz. *SiebRozmysł B2v, M2v.*

»nawiedzenie i nieszczęście« (1): Coż łobie pocźniećie w dzień nówiedzenia y niefzczęścia z dáleká przychodźacego? *PowodPr 69.*

»nawiedzenie, oddanie [= zapłata]« (1): Przyźly dni nówiedzenia/ przyźly dni oddánia [*dies visitationis, ... dies retributionis*] dozna Izráel łprofnego proroka *BudBib Os 9/7.*

»nawiedzenie, odpłacenie« (1): Przyłli dni nawiedzenia/ przyłli dni odpłacenia [*dies visitationis, ... dies retributionis*]: wiedzćie Izráelá (być) głupiem Prorokiem *Leop Os 9/7.*

»poraźka i nawiedzenie« (1): bo dzień poraźki ich przyłzedł ná nie/ y czás nawiedzenia ich [*dies contritionis, ... tempus visitationis eorum*]. *BibRadz Ier 46/21.*

»nawiedzenie i znędzenie« (1): Coż wy wczynićie w dzień nówiedzenia/ y znędzenia [*in die visitationis et calamitatis*] kthore z dáleka przychodzi? *Leop Is 10/3.*

W przén (1) : Abowiem łzczęłliwa iefł nieplodna/ [...] ktora nie vznála łóżá złołciwego/ á tá weźmie pożytek czálu nówiedzenia duź [*in respectione animarum sanctorum*]. *BibRadz Sap 3/13.*

b. *Łaska, troska; pomoc; nagroda (13)* : pewnieby go byli zábili/ gdyby go był łam Pan Bog nieobronił. [...] Dziękował zá to nówiedzenie Pánu Bogu *SkarŻyw 508.*

nawiedzenie od kogo nad kim (1): Y mieli łáfkę/ gdy fie nówiedzenie łtáło od Páná nád onymi ktorzy byli z ięctwá przyłli łtárfzy żydowłcy *Leop 3.Esdr 6/5.*

nawiedzenie czyje [= kogo] [pron poss] (2): *CzechRozm 220v*; tych ná okazanie łwego nówiedzenia wżywa/ ktorzy łlepoty iego dobrzy łwiátkowie byli. Woła (ten łlepy) iłz łkoro łię dotknął końcá łukniey/ ktora łwięte kołci odziane były/ wzrok mu łię wrocił. *SkarŻyw 567.*

nawiedzenie czyje [= przez kogo] [w tym: G pron (2), pron poss (1), ai poss (1)] (4): *RejPs 147; RejPos 197; SkarŻyw 172; RAcz Pánie/ prołimy cię/ łumnienia náłze twym nówiedzeniem oczýłłć/ áby Pan náłz Iezus Chryłtus/ náłazł łobie gotowe miełzkánie w nas LatHar 392.*

Wyrażenia: »dzień nawiedzenia« = *dies visitationis PolAnt, Vulg (3)*: Máiac obcowánie wálze dobre miedzy narody: áby wtem co was obmáwiáią iáko złoczyńce/ zdobrych wczynkow baczác (ie/) łławili Bogá wdzień nówiedzenia. *BudNT 1.Petr 2/12; CzechRozm 220v; WujNT 1.Petr 2/12.*

»łaskawe nawiedzenie« (1): bo rozumiem temu/ iż iefł prozne káźde łtáranie bez łáłki iego/ ále zá łáłkáyym nówiedzeniem iego włłfytko mi łnádnie przypádnie. *RejPs 147.*

Szeregi: »łaska i nawiedzenie« (1): Jedno nas Pánie Iezu nie opuŝczay/ á niewidomie łáfká twoiá y nâwiedzenim vwefelay *SkarKaz* 210b.

»nawiedzenie i pomoc« (1): Wiele ludzi po ŝmierci nâwiedzenie iey wczúło y pomoc. *SkarŻyw* 584.

W przen (2) : Iż [...] odstępuiesz od wierney á od prawdziwey ŝtudnice tego to ŝwiętego nâwiedzenia iego. *RejPos* 197.

Wyrażenie: »w serce nawiedzenie« (1): niezârzucił im/ ále mu dał vpâmiętánie/ y Boŝkie w ferce iego nâwiedzenie/ ku práwemu powŝtániu y nâwroceniu. *SkarŻyw* 172.

α. *O Matce Boskiej [kogo]* (1) : Abowiem oná iest rzetznitzkâ thego ŝwiátá/ páttronkâ nâŝzâ/ nâdzieiá zbáwienia ludu krzeŝcijánŝkiego/ nâd nędznymi ŝmiłówanie/ vpádłych podnieŝienie/ opuŝtzonych poćieŝzenie/ grzeŝlnych nâwiedzenie *KrowObr* 164.

Synonimy: **1.** przybycie, przyŝcie; **3.a.** ukaranie.

Cf **NAWIEDZIĆ**